

Anett Bjelland og Leif Jarle Gressgård

GÅRDBRUKERE I ROGALAND OG OMEGN

Kartlegging av deres kompetansebehov

Rapport IRIS – 2009/058

Prosjektnummer: 7252222
Prosjektets tittel: Kompetansehevende tiltak for landbruket i Rogaland
Oppdragsgiver(e): Høyskolen for landbruk og bygdenæringer
Forskningsprogram:
ISBN: 978-82-490-0628-1
Gradering: Åpen

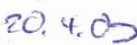
Stavanger 20.04.2009

	
<hr/>	<hr/>
Anett Bjelland	Ragnhild Wiik
Prosjektleder	Kvalitetssikrer
	
Sign.dato	Sign.dato

Gottfried Heinzerling
Senterleder
(Samfunns- og næringsutvikling)

 Sign.dato

Forord

Høsten 2008 fikk IRIS forespørsel om å gjennomføre en markedsundersøkelse på vegne av de fem landbruks- og naturbruksskolene i fylket. Disse er Vinterlandbruksskolen på Jæren og Vinterlandbruksskolen i Ryfylke, Øsknevad Videregående skole, Tveit Videregående skole og Høyskolen for landbruk og bygdenæringer.

Vi vil rette en spesiell takk til deltakere i fokusgruppene og til alle de som har tatt seg tid til å svar på spørreskjemaet. Vi vil også takke for imøtekommenhet og bistand til gjennomføring av undersøkelsen til Ryfylket og Jæren Landbruksrådgivning. Takk også til oppdraggiverne for godt samarbeid.

Stavanger, 18. februar 2009

Anett Bjelland, prosjektleder

Sammendrag

Undersøkelsen ble gjennomført i årsskifte 2008/2009. Målgruppen var gårdbrukere i fylket og målsetningen var å kartlegge interesse og behov for ulike former for kompetanseutvikling i forbindelse med næringsutvikling innen landbruk og utnyttelse av naturgrunnet på bygdene. Data har i hovedsak blitt innhentet gjennom webbasert spørreskjemaundersøkelse (351 gårdbrukere), samt at det har blitt gjennomført 2 fokusgruppeintervjuer. I presentasjon av undersøkelsens resultater har vi vektlagt å kombinere resultatene fra både den kvantitative og den kvalitative kartleggingen i en felles analysedel.

Fagområdene som ut fra dagens og fremtidens situasjon oppfattes som mest aktuelle for utvikling og oppdatering av kompetanse er: "Driftsplanlegging/driftsledelse/logistikk", "Økonomi og regnskap" og "Data og internett". Motivasjonen for å delta på kompetansehevede tiltak er i sterk grad forankret i at innholdet i det som læres bort, kan relateres direkte til den daglige gårdsdriften. Deltidsgårdbrukerne er i større grad enn heltidsgårdbrukerne opptatt av at utdanningen skal gi formell kompetanse. Vi har gruppert respondentene som henholdsvis "utdanningsorienterte" og de "erfaringsorienterte", etter en vektning av de to med hensyn til å skape en vellykket gårdsdrift. De "utdanningsorienterte" rapporterer om mest behov for kompetanse innenfor de fleste fagområdene og rapporterer om oftere bruk av rådgivningstjenester. Med hensyn til ønsket utforming på etterutdanningen, er det muligheten for selv å sette sammen kurs i en relevant "pakke" som får størst oppslutning. Når vi trekker inn sted som variabel knyttet til organisering av utdanningstilbudet finner vi at gårdbrukerne på Haugalandet (til en viss grad Ryfylket) i større grad er interessert i undervisning via internett enn gårdbrukere på Jæren. Bosted synes likevel ikke å ha betydning for de øvrige faktorene som angår organisering av kompetansetilbud.

Forhold som begrenser deltakelse i etterutdanning er ikke uventet tid og overskudd, mens verken motivasjon eller den økonomiske situasjonen synes å sette særlige begrensninger. Ser vi nærmere på svaralternativet "*mangel på relevant tilbud*" som er spesielt relevant i denne sammenheng, fremgår det at de som oppgir dette (svært stor grad/stor grad til sammen 30 %), også oppgir at ønsker mer kompetanse innenfor de fagområdene "markeds kunnskap/markedsføring" og "lov og regelverk". Dette kan tyde på at det finnes et gap mellom kurstilbud og hvilke kurs som gårdbrukerne oppfatter som interessante og aktuelle. Hvorvidt dette skyldes en reelle mangler eller kjennskap til eksisterende kurs, er vanskelig å si med ut fra datamaterialet, men uansett forklaring vil dette være et punkt som det er naturlig å gripe tak i for skolene, enten ved (videre)utvikling av kurstilbud eller bedre markedsføring av eksisterende tilbud.

Tabeller:

Tabell 1: Oppgitt stillingsprosent utenfor gårdsdriften.....	s.11
Tabell 2: Andre produksjonstyper.....	s.13
Tabell 3: Forholdet mellom hovedproduksjon og andre produksjoner.....	s.14
Tabell 4: Endring i produksjonstype og omfang.....	s.14
Tabell 5: Oversikt over utdanningsnivå.....	s.16
Tabell 6: Landbruksfaglig utdanning og nivå.....	s.16
Tabell 7: Vurdering av kompetansebehov innenfor utvalgte områder.....	s.17
Tabell.8: Behov for kompetanse for gårdbrukere i ulike områder.....	s.18
Tabell.9: Forskjell mellom heltidsgårdbrukere og deltidsgårdbrukere når det gjelder behov for kompetanse innenfor ”data/internett” og ”nye produksjonsformer/småskala produksjon”.....	s.19
Tabell 10: Opplevelse av kompetansebehov innenfor ”data/internett” for gårdbrukere med ulik utdanning.....	s.19
Tabell 11: Vurdering av kompetansebehovet mellom ”utdanningsorienterte” og ”erfaringsorienterte” gårdbrukerne.....	s.19
Tabell 12: Andre kilder til kompetanse	s.19
Tabell 13: Vurdering av rådgivningstjenestene.....	s.20
Tabell 14: De ”utdanningsorienterte” og ”erfaringsorienterte” gårdbrukernes vurderinger av rådgivningstjenesten.....	s.21
Tabell 15: Motiver for etterutdanning.....	s.22
Tabell 16: Motiver for etterutdanning: Heltid vs. Deltid.....	s.22
Tabell 17: Organisering av utdanningstilbud.....	s.23
Tabell 18: Organisering av utdanningstilbud: ulike boområder.....	s.23
Tabell 19: Begrensninger for deltakelse i etterutdanning.....	s.23
Tabell 20: Behov for kompetanse og ”mangel på tilbud” som begrensende faktor....	s.24
Tabell 21: Endringer i landbruket fremover.....	s.26
Tabell 22: Behov for kunnskap i fremtidens landbruk.....	s.27

Figurer:

Figur 1: Gårdbrukernes husstandsinnkomst	s.12
Figur 2: Andel av husstandens årsinntekt som kommer fra gårdsdriften	s.12
Figur 3: Bosted	s.13
Figur 4: Hovedproduksjon	s.13

1 Innledning

I september 2008 ble Iris forespurt av Høgskolen for landbruk og bygdenæringar ved rektor Torger Gjefsen om å gjennomføre en markedsundersøkelse relatert til kompetanseutvikling innen landbruket i Rogaland. Undersøkelsen skulle gjennomføres på vegne av de fem landbruk- og naturbruksskolene i fylket, Vinterlandbruksskolen på Jæren og Vinterlandbruksskolen i Ryfylke, Øsknevad Videregående skole, Tveit Videregående skole og Høgskolen for landbruk og bygdenæringar.

Målsetningen med markedsundersøkelsen var å kartlegge interesse og behov for ulike former for kompetanseutvikling i forbindelse med næringsutvikling innen landbruk og utnyttelse av naturgrunnet på bygdene. I forbindelse med prosjektoppstart hadde referansegruppen møte 17. oktober 2008, hvor følgende deltok:

Rune Håland	Øksnevad videregående skole, rektor
Hadle Nevøy	Vinterlandbrukshøgskolen, rektor
Eli Serigstad	Fylkesmannen, fung. ass. landbruksdirektør
Geir Skaberg	Fylkesmannen, seniorrådgiver Næringsutvikling
Torger Gjefsen	Høgskolen for landbruk og bygdenæringar, rektor
Ragnhild Wiik	IRIS, International Research Institute of Stavanger
Anett Bjelland	IRIS, International Research Institute of Stavanger

2 Bakgrunn og problemstilling

Landbruksaktørene befinner seg i et marked preget av kontinuerlige omstillingsprosesser. Endringene som finner sted innenfor landbruket kommer blant annet til uttrykk i hva som til en hver tid er landbruksaktørens kompetansebehov. Eksempelvis vil krav om teknisk omlegging av landbruksproduksjonen og nye typer landbruksprodukter og -konsepter som kortreist mat og økologisk matproduksjoner, innebære nye krav til gårdbrukere. Med hensyn til å beholde og videreutvikle kompetanse hos dagens gårdbrukere, og med hensyn til yrkesrekruttering, er det avgjørende at det finnes oppdaterte og relevante studie- og rådgivningstilbud.

Denne markedsundersøkelsen består i å kartlegge hvilken kompetanse gårdbrukerne i Rogaland etterspør. Formålet er å kunne gi oppdatert markeds kunnskap til de aktuelle utdanningsinstitusjonene om hvilket kompetansetilbud som best vil kunne imøtekomme behovet i næringen.

Med dette som utgangspunkt, ble det lagt opp en todelt tilnærming der det i første omgang var sentralt å finne ut i) hvilken kompetanse gårdbrukerne har og hvilke kompetansehevende tiltak som har blitt benyttet og/eller har kjennskap til. Den enkelte gårdbruker sin kompetansebakgrunn legger klare føringer for hvordan dagens og fremtidens kompetansebehov vurderes, med andre ord ii) hvilken *type* kunnskap som etterspørs og hvilken *form og nivå* kunnskapen ønskes formidlet i.

De to faktorene legger til sammen grunnlaget for å gi en vurdering av i hvilken grad det er samsvar mellom kompetansebehov og kompetansehevende tiltak. Resultatet fra undersøkelsen vil være egnet for å gjøre vurderinger knyttet til hvorvidt det er behov for å gjøre tilpasninger av det regionale kompetansetilbudet.

3 Design og metode

Vi vil her gå igjennom evalueringens design og den praktiske gjennomføringen av undersøkelsen. Metodisk benytter vi en kombinasjon av fokusgruppeintervju og elektronisk spørreskjemaundersøkelse.

3.1 Datainnsamling

3.1.1 Praktisk gjennomføring og målgruppe

For gjennomføringen av kompetansekartleggingen av gårdbrukerne på Jæren benyttet vi fokusgruppeintervju for å få innsikt i temaområdet og målgruppen. Innsikten ble brukt til å utvikle et valid spørreskjema. For å få tak i deltakere til fokusgruppene, benyttet vi ”snøballmetoden”. Det ble lagt opp til at representantene fra de fem landbruk- og naturbruksskolene i fylket skulle foreslå 3-4 informanter og spørre om IRIS kunne kontakte dem for et gruppeintervju. Krav til informantutvalget var i første rekke å forsøke skape en så stor bredde og variasjon i gruppesammensetningen som mulig, med hensyn til faktorer som alder, kjønn og utdanning.

I utgangspunktet gikk vi inn for gikk inn for sannsynlighetsutvalg i spørreskjemametoden. Det var ikke mulig å få tilgang til å bruke offentlige epostarkiv, som via blant annet søkerne til produksjonstilskudd ved Statens landbruksforvaltning og Landbrukets informasjonssystemer (LIB). Vi fikk derimot tilgang til en stor del av målgruppen ved å ta utgangspunkt i medlemmene til de to tidligere forsøksringene, nå Landbruksrådgivningen på Jæren og Landbruksrådgivningen på Haugalandet. Forutsetningen for denne løsningen var at landbruksrådgivningsinstansene ikke måtte oppgi medlemmenes epostadresser. Denne forutsetningen ble ivaretatt gjennom at de to instansene selv sendte ut epost til sine medlemmer med informasjon om markedsundersøkelsen og med oppfordring om å delta.

Metodisk gav denne fremgangsmåten noen tilleggsutfordringer. For det første er det problematisk å benytte en ”åpen link”, ettersom vi med dette ikke har muligheter til å kontrollere hvem som svart på spørreskjemaundersøkelsen. Ved å benytte en ”åpen” link (uten personlig passord for å komme på undersøkelsen) kan alle i praksis delta, og vi kan ikke kontrollere hvorvidt respondenter svarer flere ganger. I samråd med oppdragsgiverne ble det vurdert som lite sannsynlig at respondentene ville komme til å levere flere svar, og undersøkelsen ble gjennomført i henhold til fremgangsmåten som beskrevet.

3.1.2 Fokusgruppeintervjuer

Formålet med å velge fokusgruppeintervju som fremgangsmåte var å få bedre innsikt i målgruppen og temaområdet. Et semistrukturert fokusgruppeintervju vil både kunne gi kjennskap til målgruppen og tilrettelegge for samhandling og meningsutveksling om utvalgte temaområder. Et fokusgruppeintervju ledes av en eller to personer med deltakelse fra mellom 5 til 10 personer fra målgruppen (jf. 3.1.1). Poenget med å samle en gruppe er at deltakerne med dette også vil kunne forholde seg til hverandres meninger, og gi innspill i diskusjonen om mulige forbedringsområder innenfor kompetansehevede tiltak.

Vi gjennomførte to fokusgruppeintervjuer ved Iris 11. november 2008. Informantene var på forhånd informert om opplegget. De to fokusgruppene var sammensatt av ulike typer gårdbrukere, i alder, kjønn, heltidsbønder og deltidbønder. Det var avsatt to timer til hver samling, og følgende diskusjonspunkter fungerte som ramme for samtalene:

- Eget forhold til utdanning - om det å søke ny kunnskap
- Dagligdagse utfordringer ved å være gårdbruker
- *”Å vokse opp på gård gir tilstrekkelig kompetanse til å drive gård”*
- Den jærskke bonden
- Regional matsatsning
- Rekruttering
- Fremtidens landbruk

Fokusgruppeintervjuene fungerte som et forum for å diskutere og identifisere eget kompetansebehov og belyse generelle problemstillinger knyttet til det å være gårdbruker i Rogaland. Vi fikk blant annet belyst ”typiske” holdninger knyttet til det å søke (ny) kunnskap, forhold til utdanningsinstitusjoner og rekruttering. Fokusgruppeintervjuene resulterte slik i et fyldig kvalitativt datamateriale som gav direkte innspill til utformingen av spørreskjemaundersøkelsen.

3.1.3 Spørreskjema

Spørreskjema trekker på tilsvarende landbruksundersøkelser gjennomført i Norge, Kvendseth, Mosen, & Eldby, H. (2001); Lømo, & Lutnæs (2005); Døving, Folkenborg Jakobsen & Skule (2003); Ellingsen, Folkenborg & Jakobsen. (2004). Vi har som nevnt ovenfor også tatt utgangspunkt i informasjonen som kom frem i fokusgruppene for utvikling av spørreskjemaet. Skjemaet ble også sendt til deltakerne i referansegruppen for innspill og kommentarer.

Spørreskjema har spørsmål om utdanning, kompetansebehov og utforming, fremtidens landbruk, egen arbeidssituasjon, samt generelle bakgrunnsvariabler. Sammenhengen mellom bakgrunnsvariabler og andre spørsmål rapporteres der vi ser betydelige forskjeller. Gjennomføringen av spørreskjemaundersøkelsen ble gjort ved hjelp av programvaren SPSS dimensionNet og analyseverktøyet SPSS.

3.1.4 Utvalg og svarprosent

Jæren forsøksring har sendt ut ca. 330 eposter og Haugaland Landbruksrådgivning har sendt ut ca 400 eposter, til sammen 730. Det ble sendt ut en purrerunde til medlemmene av kun den ene av de to landbruksrådgivningsinstansene. Dette som følge av tids- og arbeidsmengden relatert til utsendelsen. Til sammen har vi fått 351 fullstendige svar, og 111 som har svart på deler av spørreskjema. Svarprosenten på 48 % som vurderes som tilstrekkelig for å oppnå representative resultat.

3.2 Om analysene og resultatpresentasjon

I hovedsak er analysene basert på gårdbrukernes fordelinger når det gjelder deres oppfattelse av de ulike temaene/spørsmålene (dvs. hvor store andeler av gårdbrukerne som har valgt de ulike svaralternativene for hvert spørsmål). For å undersøke hvorvidt det finnes sammenhenger mellom ulike variabler har vi i tillegg brukt t-tester, variansanalyse, korrelasjonsanalyse og regresjonsanalyse (som er ulike analyseformer som gjør det mulig å avdekke statistisk signifikante (ikke tilfeldige) mønstre i datamaterialet). Resultatene av analysene er presentert i tabellform, og funnene er kommentert i lys av formålet med undersøkelsen. Vi har valgt å trekke inn resultater fra fokusgruppeundersøkelsen sammen med hovedresultatene fra spørreskjemaundersøkelsen.

4 Resultater - spørreskjemaundersøkelse

Presentasjonen av resultatene er firedelt. I første del redegjøres det for relevante bakgrunnsvariabler til respondentene. Del to behandler rapportert kompetansebehov og bruk av ulike kompetansehevende tiltak. Del tre er rettet mot hva som er gårdbrukernes ønskede utforming og organisering etterutdanningen. Det redegjøres i forlengelsen av dette også for forhold som oppleves å skape begrensninger med hensyn til deltakelse på de ulike kompetansehevende tilbud. Den siste delen rapporterer om hvordan respondentene betrakter fremtiden innenfor landbruket med hensyn til relevant kompetanse og i forhold til neste generasjon gårdbrukere.

4.1 Om gårdbrukerne i undersøkelsen

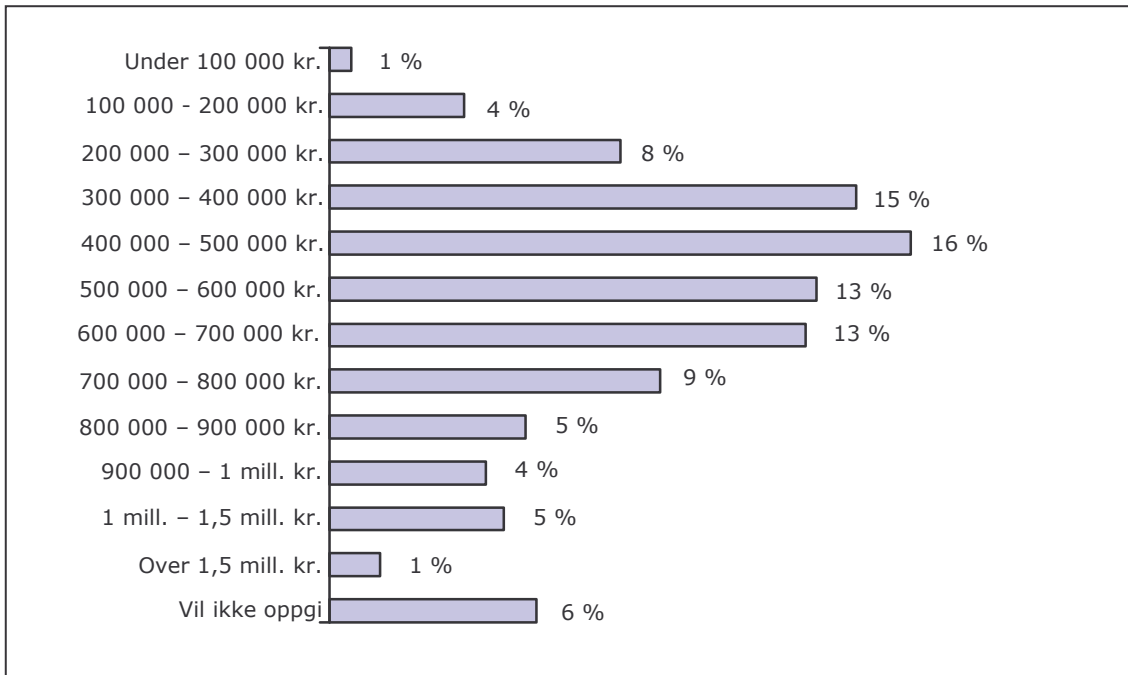
Gjennomsnittsalder for de som har svart er 46 år. Yngste person er 23 år og eldste er 68 år. Majoriteten av respondentene ligger i aldersgruppen 41 til 50 år. Hele 87 % av respondentene er menn, 13 % er kvinner. Gjennomsnittsalderen er noe lavere for kvinnene enn for mennene (42 år vs. 47 år). Se vedlegg for oversikt over aldersfordelingen.

Om lag 52 % av gårdbrukerne oppgir å ha annet arbeid utenom gårdsdriften Tabell 1 nedenfor angir omfanget av gårdbrukernes stilling utenom gårdsdriften (utvalget er her de av respondentene som oppgir at de har arbeid utenom gårdsdriften). Vi ser at 47 % av disse oppgir at de har mellom 80 – 100 % stilling utenom gårdsdriften, hovedvekten av disse med nærmere 90-100 %. Det er slik utbredt for ”deltidsbøndene” i Rogaland å være nærmest heltidsansatt utenfor gården.

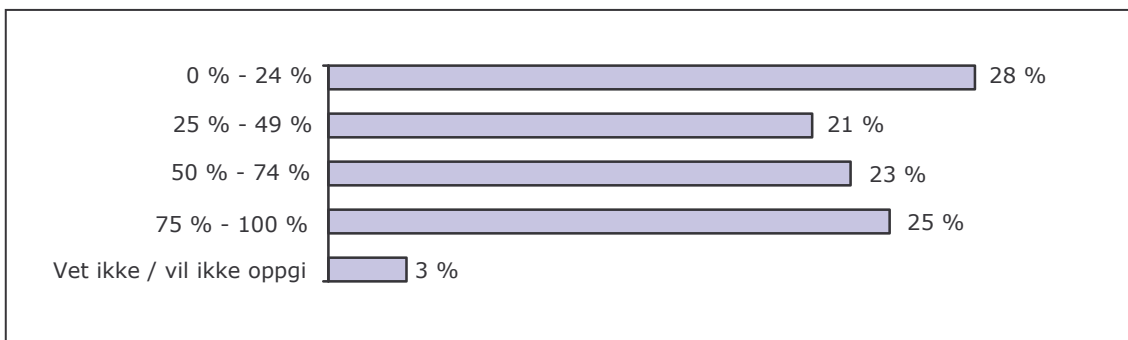
Tabell 1: Oppgitt stillingsprosent utenfor gårdsdriften.

	1-19 %	20- 39 %	40- 59 %	60- 79 %	80-100 %
Oppgitt stillingsprosent utenfor gård (%)	11 %	6 %	18 %	17 %	47 %

Figurene nedenfor viser gårdbrukernes husstandsinntekt (figur 1), og andel av husstandens årsinntekt som kommer fra gårdsdriften (figur 2). Som vi ser har majoriteten av gårdbrukerne en husstandsinntekt mellom 300 000 og 700 000 kroner, og ca. 50 % av respondentene oppgir at under halvparten av husstandsinntekten kommer fra gårdsdriften.

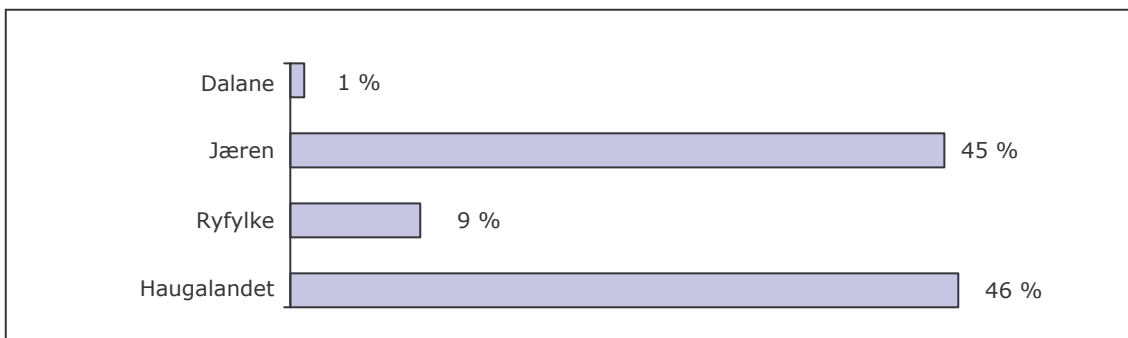

Figur 1: Gårdbrukernes husstandsinntekt.

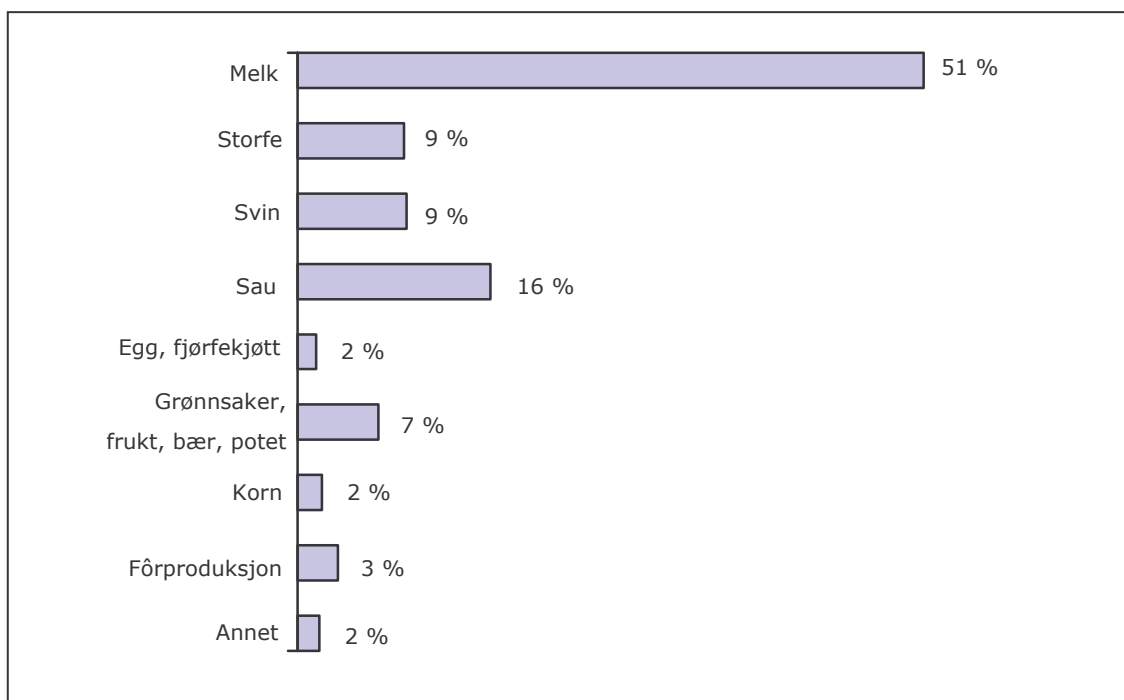
Figur 2: Andel av husstandens årsinntekt som kommer fra gårdsdriften.

Majoriteten av respondentene er bosatt på Jæren og på Haugalandet. Som det fremgår av figur 3 nedenfor er det kun 2 gårdbrukere (1 %) fra Dalane (Bjerkreim) har svart på spørreskjemaet, og 32 (9 %) som er fra Ryfylke. Utvalget viser at Jæren som er den av de fire regionene som har den klart største andelen aktive gårdbrukere i fylket, har en mindre representasjon enn hva størrelsesomfanget skulle tilsi.

Figur 3: Bosted

Halvparten av de spurte oppgir ”Melk” som deres hovedproduksjonstype. Rogaland har også den største tettheten med melkekyr i landet og fylket produserer om lag 20 prosent av landets melkeproduksjon (Melberg og Bjelland 2008). 16 prosent har sau som hovedproduksjon, og 9 prosent har storfe og svin.

Figur 4: Hovedproduksjon

Produksjonstyper som også har blitt oppgitt (av respondentene i fritekst) er ”Edelgran, småplanter”, ”Geit”, ”Hest”, ”Inn på tunet”, ”Mink” og ”Samdrift - mjølk”.

I overkant av 90 % av gårdbrukerne oppgir at de også har andre produksjonstyper. Tabell 2 nedenfor viser hvor stor andel av gårdsbrukerne som oppgir å ha de ulike produksjonstypene (uavhengig av hovedproduksjonstype). Som vi ser av tabellen er ”Storfe”, ”Sau” og ”Fôrproduksjon” de vanligste tilleggsproduksjonstypene.

Tabell 2: Andre produksjonstyper

Prod. type	Melk	Storfe	Svin	Sau	Egg, fjørfekjøtt	Grønnsaker, etc.	Korn	Fôrproduksjon	Annet
Svar oppgitt i %	9 %	37 %	17 %	31 %	5 %	10 %	9 %	26 %	11 %

I tabell 3 nedenfor er gårdbrukerne delt opp på bakgrunn av hovedproduksjonstype (hovedproduksjonstype vises i kolonnen til venstre og tilleggsproduksjon i øverste rekke). Av tabellen ser vi at 51 % av gårdbrukerne med ”melk” som hovedproduksjon

også har ”storfe” som tilleggproduksjon. Videre ser vi at gårdbrukere med ”svin” som hovedproduksjon oppgir at de også i stor grad har produksjonstypene ”melk”, ”storfe” og ”sau” (hhv. 40 %, 34 % og 37 %).

Tabell 3: Forholdet mellom hovedproduksjon og andre produksjoner.

		ANDRE PRODUKSJONSTYPER							
		Melk	Storfe	Svin	Sau	Egg, fjørfekjøtt	Grønnsaker, etc.	Korn	Fôrprod.
H O V E D P R O D U K S J O N	Melk		51 %	22 %	38 %	6 %	10 %	8 %	24 %
	Storfe	12 %		9 %	27 %	9 %	3 %	6 %	24 %
	Svin	40 %	34 %		37 %	0 %	9 %	31 %	23 %
	Sau	2 %	16 %	7 %		2 %	7 %	5 %	36 %
	Egg, fjørfekjøtt	33 %	17 %	0 %	17 %		0 %	17 %	0 %
	Grønnsaker, etc.	15 %	19 %	23 %	23 %	12 %		15 %	27 %
	Korn	0 %	13 %	13 %	13 %	0 %	38 %		25 %
	Fôrprod.	8 %	8 %	0 %	15 %	0 %	8 %	8 %	

Nesten 60 % av gårdbrukerne mener at det er svært eller ganske sannsynlig at det blir endringer i brukets produksjonsomfang de neste 5 årene, mens kun 22 % mener at sannsynligheten for endringer er lav. Når det gjelder sannsynligheten for endring av hovedproduksjonstype, finner vi at i overkant av 30 % mener det også skjer endringer på dette området. 45 % har oppgitt svaralternativ ”nøytral”, som kan tolkes som å bety at disse oppfatter at hovedproduksjonen i de kommende 5 årene sannsynligvis vil være den samme som i dag.

Tabell 4: Endring i produksjonstype og omfang.

Hvor sannsynlig er det at det skjer endringer i brukets ...	Svært sannsynlig	Ganske Sannsynlig	Nøytral	Ganske usannsynlig	Svært usannsynlig
Produksjonsomfang	23 %	34 %	21 %	15 %	7 %
Hovedproduksjon	16 %	16 %	24 %	25 %	20 %

4.2 Kompetansebehov og bruk

Ordet "kompetanse" kommer fra latin, compare, som betyr "å svare til". Det finnes i dag ikke én allment akseptert definisjon av begrepet "kompetanse", men det er vanlig å relatere kompetanse til komponenter som kunnskap, ferdigheter, evner og holdninger (Lai 2004). Kompetanse ble heller ikke definert i undersøkelsen, men det ble gjort en presisering for å klargjøre relasjonen mellom kompetanse og etterutdanning. Både kompetanse og etterutdanning ble forstått som å henspille på ulike former "godkjent" og "ikke formelt godkjente" kurs og studier, opplæring av kort eller lang varighet. Eksempler som ble nevnt i den sammenheng var deltakelse på studiering, fjernundervisning, kurs gjennomført av rådgivningstjenesten og/eller mer omfattende studier som førere frem til eksamen. På denne måten plasseres den presenterte forståelsen av kompetanse mer i retningen av kunnskap og ferdigheter enn som evner og holdninger.

Med dette utgangspunktet redegjør vi for hvilken kompetanse gårdbrukene i Rogaland har, og hvilken type kompetanse gårdbrukerne uttrykker behov for. Det er i den sammenheng interessant å begynne med hvilke kriterier som vurderes som viktige når det gjelder å skape en vellykket gårdsdrift. Vi rapporterer først gårdbrukernes "suksesskriterier", før vi går videre med å redegjøre for utdanning, kompetansebehov og bruken av rådgivningstjenester.

Kriterier for å lykkes med gårdsdriften

I fokusgruppene kom det tydelig frem at det er en utbredt oppfatning blant gårdbrukerne om at; *"Teft for gårdsdrift er kanskje den viktigste suksessfaktoren"*. Det er interessant at nesten samtlige av respondentene til spørreskjemaet også synes å bekrefte denne oppfatningen. Nærmere 97 % er enig eller helt enig i at det å ha "teft" for gårdsdrift er viktig for å lykkes. I forhold til kompetanseforståelsen vist til ovenfor synes "teft" å henspille i større grad på evner og holdninger heller enn konkrete kunnskaper og ferdigheter.

Dette samstemte utgangspunktet kan i første omgang tolkes som en utbredt forestilling om at det kreves en kompetanse som ikke nødvendigvis er tillært, men som i større grad henspiller på intuisjon og magefølelse ("sans for spillet"). Med dette utgangspunktet kan det fremstå som et utfordrende mandat å tilrettelegge for økt deltakelse på flere kompetansehevende arenaer. Å finne ut hvordan gårdbrukerne vekter andre suksesskriterier vil likevel kunne være med på å nyansere og potensielt sett utdype dette utgangspunktet.

Vi ba respondentene om å vekte betydningen av utdanning og erfaring med hensyn til å skape en vellykket gårdsdrift. Litt over halvparten (54 %) av gårdbrukerne mener at det å ha gjennomført en formell landbruksutdanning er viktig for en vellykket gårdsdrift. En jevnstor andel (47 %) mener at det å vokse opp på gård gir tilstrekkelig kompetanse til å drive som gårdbruker. Gårdbrukernes svar på disse to spørsmålene kan brukes til å etablere en gruppering/kategorisering av datamaterialet, og vi har valgt å skille mellom gårdbrukerne som oppfatter utdanning som et viktig suksesskriterium og gårdbrukere som oppfatter erfaring (for eksempel å vokse opp på gård) som et viktig

suksesskriterium. Disse to grupperingene vil vi benytte i den videre analysen for å identifisere mulige mønstre og utviklingsretninger i datamaterialet.

Utdannelse

Majoriteten av gårdbrukerne oppgir at de har videregående skole som høyeste utdanning (66 %) (se tabell 5 nedenfor). Nesten en fjerdedel oppgir at de har høyere utdanning (23 %), og kun 11 % har grunnskole eller tilsvarende som høyst fullførte utdanning.

Tabell 5: Oversikt over utdanningsnivå.

Grunnskole eller tilsvarende	Videregående skole	Universitet/høyskole inntil 4 år	Universitet/høyskole mer enn 4 år
11 %	66 %	17 %	6 %

Videre finner vi at nesten 65 % oppgir å ha fullført en formell landbruksfaglig utdanning. Hovedvekten er på videregående skole, og kun 9 % på universitet eller høyskole (tabell 6).

Tabell 6: Landbruksfaglig utdanning og nivå.

Andel som har fullført landbruksfaglig utdanning (formell) på	
... videregående skole	... universitet / høyskole
55 %	9 %

Behov for kompetanse

Over halvparten (55 %) av respondentene oppgir at de har deltatt på etterutdanning som er relevant for gårdsdriften de siste 3 årene. Vi spurte i forlengelsen av dette om hvilke fagområder som er (har vært) mest aktuelle med hensyn til eget behov for utvikling/oppdatering. Tabell 7 nedenfor viser gårdsbrukernes vurderinger sett under ett.

Gårdbrukernes vurdering av behov for utvikling/oppdatering av kompetanse viser at fagområdene "økonomi og regnskap", driftsplanlegging/driftsledelse/logistikk", "data/internett", "plantekultur" og "husdyrfag" i størst grad oppfattes som relevante. Fagområdene som får minst oppslutning er "markeds kunnskap/markedsføring", "språk" og "nye produksjonsformer/småskala produksjon".

Det er tydelige forskjeller i behov for utvikling av kompetanse mellom gårdbrukere med ulike produksjonstyper. For eksempel reflekterer den relativt svake oppslutningen om "markeds kunnskap/markedsføring" at majoriteten av gårdbrukere som har deltatt i undersøkelsen er melkebønder. Å drive med melkeproduksjon i Norge med dagens samvirkeorganisering gjør at det i mindre grad kreves kunnskaper om markeds kunnskap/markedsføring.

Gårdbrukere med ”grønnsaker, frukt, bær, potet” som hovedproduksjon (7 % av respondentene) har til sammenligning rapportert om nærmest motsatte preferanser av melkebøndene i undersøkelsen. Gårdbrukere med ”grønnsaker, frukt, bær, potet” som hovedproduksjon etterlyser eksempelvis kompetanse innen ”markedskunnskap/markedsføring” i større grad enn gjennomsnittet. De samme gårdbrukerne etterlyser også mer kompetanse innenfor ”data/internett” og nye ”produksjonsformer/småskala produksjon” enn gjennomsnittet.

Tabell 7: Vurdering av kompetansebehov innenfor utvalgte områder.

Oppfattet behov for kunnskap / kompetanse innenfor ...	Svært stor grad	Stor grad	Noen grad	Liten grad	Ikke i det hele tatt
Teknikk, mekanikk og maskiner	5 %	14 %	46 %	27 %	9 %
Økonomi og regnskap	9 %	25 %	46 %	15 %	5 %
Driftsplanleggig/driftsledelse/logistikk	8 %	25 %	42 %	21 %	4 %
Markedskunnskap/markedsføring	3 %	10 %	32 %	42 %	13 %
Data/Internett	7 %	24 %	38 %	24 %	8 %
Lov- og regelverk	3 %	23 %	52 %	18 %	4 %
Språk	2 %	8 %	30 %	37 %	23 %
Miljøkunnskap	1 %	12 %	49 %	29 %	9 %
Nye produksjonsformer / småskala produksjon	4 %	12 %	31 %	32 %	21 %
Plantekultur	4 %	30 %	46 %	17 %	3 %
Husdyrfag	5 %	29 %	44 %	15 %	6 %

Når det gjelder vurdering av kompetansebehov for gårdbrukere i de ulike områdene, finner vi at gårdbrukerne i Ryfylke og på Jæren oppfatter behovet for kompetanseheving innenfor ”plantekultur” som større enn gårdbrukerne på Haugalandet (tabell 8). Videre ser vi at fagområdet ”nye produksjonsformer/småskala produksjon” også vurderes som mer aktuelt av gårdbrukerne i Ryfylke enn de andre områdene, og dette fagområdet er minst interessant for gårdbrukerne på Jæren.

Ser vi spesifikt på oppfattelsen av kompetansebehov innenfor ”driftsplanlegging/driftsledelse/logistikk” i tabellen nedenfor, ser vi at gårdbrukerne på Jæren i større grad enn gårdbrukerne på Haugalandet og Ryfylke har behov for kompetanse innenfor dette området. Gjennomføring av en t-test viser også at forskjellen mellom Jæren og Haugalandet/Ryfylke på dette området er signifikant. Det ser med andre ord ut til at gårdbrukere på Jæren har et større behov for kompetanseheving innenfor driftsplanlegging/driftsledelse/ logistikk enn gårdbrukeren i andre steder av fylket (vi kan som nevnt tidligere ikke si noe om gårdbrukerne i Dalane).

Tabell.8: Behov for kompetanse for gårdbrukere i ulike områder

Rapportert kompetansebehov	Gruppe		
	Jæren	Ryfylke	Haugalandet
Teknikk, mekanikk og maskiner	3.31	3.22	3.14
Økonomi og regnskap	2.75	2.66	2.91
Driftsplanleggig/driftsledelse/logistikk	2.76	2.97	2.98
Markedskunnskap/markedsføring	3.57	3.53	3.44
Data/Internett	2.96	2.97	3.10
Lov- og regelverk	2.99	3.03	2.91
Språk	3.69	3.78	3.71
Miljøkunnskap	3.34	3.19	3.31
Nye produksjonsformer/småskala prod.	3.74	3.22	3.43
Plantekultur	2.76	2.69	2.97
Husdyrfag	2.81	2.78	2.94

Oppfattet behov for kompetanse er målt på en skala fra 1 (svært stor grad) til 5 (ikke i det hele tatt).

Går vi videre med å betrakte gårdbrukernes vurderinger av kompetansebehov i forhold til indikatorer som alder, grad av arbeid utenfor gården (heltid/deltid) og utdanning, kan vi identifisere forskjellig preferansemønstre. Ser vi hva gårdbrukernes alder har å si for deres opplevde kompetansebehov (se tabell A2 i vedlegg), finner vi at behovet for oppdatering og utvikling av kompetanse innenfor områdene ”driftsplanlegging/driftsledelse/logistikk”, ”plantekultur” og ”husdyrfag” er høyere i ung alder og reduseres med økende alder, mens behov for kompetanse innenfor ”data/internett” og ”språk” er i mindre grad etterspurt blant unge gårdbrukere. Med andre ord er kompetansebehovet innenfor de tradisjonelle drifts- og produksjonsområdene størst blant yngre aldersgrupper, og behovet for informasjons- og kommunikasjonsteknologi større med høyere alder.

Hvis vi sammenligner gårdbrukere som oppgir at de har arbeid utenom gårdsdriften med heltidsgårdbrukere, finner vi at sistnevnte gruppe i større grad har behov for oppdatering av kompetanse innenfor ”data/internett”, mens forholdet er motsatt når det gjelder behov for kompetanse innen ”nye produksjonsformer/småskala produksjon” (tabell 9 nedenfor). I denne tabellen har vi kun tatt med de fagområdene hvor det er statistisk signifikante forskjeller mellom heltidsgårdbrukere og deltidsgårdbrukere (oppfattelse av kompetansebehov innenfor de andre områdene ser ikke ut til å være forskjellig for heltidsgårdbrukere og deltidsgårdbrukere). Relatert til dette finner vi imidlertid at behovet for kompetanse innen ”husdyrfag”, ”driftsplanlegging/driftsledelse/logistikk” og ”data/internett” reduseres med økende omfang av arbeid utenom gårdsdriften (se vedlegg A2).

Tabell.9: Forskjell mellom heltidsgårdbrukere og deltidsgårdbrukere når det gjelder behov for kompetanse innenfor "data/internett" og "nye produksjonsformer/småskala produksjon"

Rapportert kompetansebehov	Gruppe	
	Heltidsgårdbrukere	Deltidsgårdbrukere
Data/Internett	2.89	3.15
Nye produksjonsformer/småskala produksjon	3.77	3.35

Oppfattet behov for kompetanse er målt på en skala fra 1 (svært stor grad) til 5 (ikke i det hele tatt).

Gårdbrukernes utdanning synes også å ha betydning for i hvilken grad gårdbrukerne opplever å ha behov for utvikling av kompetansen innenfor "data/internett". Tabell 10 nedenfor viser at gårdbrukere med utdanning utover videregående skole i mindre grad enn gårdbrukere uten høyere utdanning oppfatter at de har behov for kompetanseheving innenfor "data/internett" (det er ikke signifikante forskjeller mellom gruppene for andre kompetanseområder).

Tabell 10: Opplevelse av kompetansebehov innenfor "data/internett" for gårdbrukere med ulik utdanning

Vurdering av kompetansebehov innenfor "data/internett" for gårdbrukere med...			
Grunnskole eller tilsvarende	Videregående skole	Universitet/høyskole inntil 4 år	Universitet/høyskole mer enn 4 år
2.87	2.90	3.51	3.39

Oppfattet behov for kompetanse er målt på en skala fra 1 (svært stor grad) til 5 (ikke i det hele tatt).

Resultatene presentert tidligere viste at vi kan skille mellom gårdbrukerne som oppfatter utdanning som et viktig suksesskriterium, og gårdbrukere som oppfatter erfaring (for eksempel å vokse opp på gård) som et viktig suksesskriterium. I denne omgang ønsker vi å se på hvorvidt det er forskjeller mellom disse to gruppene når det gjelder oppfattelse av behov for kompetanse (se tabell 11 nedenfor).

Tabell 11: Vurdering av kompetansebehovet mellom "utdanningsorienterte" og "erfaringsorienterte" gårdbrukerne.

Rapportert kompetansebehov	Gruppe	
	Utdanning	Erfaring
Teknikk, mekanikk og maskiner	3.16	3.27
Økonomi og regnskap	2.75	2.86
Driftsplanleggig/driftsledelse/logistikk	2.75	2.98
Markedskunnskap/markedsføring	3.37	3.62

Data/Internett	2.90	3.13
Lov- og regelverk	2.96	2.96
Språk	3.58	3.81
Miljøkunnskap	3.12	3.46
Nye produksjonsformer/småskala produksjon	3.49	3.60
Plantekultur	3.62	3.01
Husdyrfag	2.68	3.01

Oppfattet behov for kompetanse er målt på en skala fra 1 (svært stor grad) til 5 (ikke i det hele tatt).

Størst forskjeller mellom de to gruppene finner vi når det gjelder (oppfattet) behov for kompetanse innenfor ”miljøkunnskap”, ”husdyrfag”, ”plantekultur”, ”markedskunnskap/markedsføring”, ”driftsplanlegging/driftsledelse/logistikk”, ”data/internett” og ”språk”.

Samlet sett finner vi at gårdbrukerne som oppfatter *utdannelse* som et viktig suksesskriterium i større grad føler behov for oppdatering/mer kompetanse innenfor ulike fagområder enn gårdbrukere som oppfatter at *erfaring med gårdsbruk* er det viktigste suksesskriteriet. Resultatene tyder således på at det er gårdbrukere som har lengre formell utdannelse/formell kompetanse som også i størst utstrekning søker mer kompetanse.

Bruk av rådgivningstjenester

I overkant av 30 % av gårdbrukerne oppgir at de ved flere anledninger de siste 3 årene har kjøpt rådgivningstjenester i forbindelse med gårdsdriften, mens i underkant av 30 % ikke har kjøpt slike tjenester. I underkant av 40 % har kjøpt rådgivningstjenester en eller noen få ganger i løpet av de siste 3 årene.

Tabell 12 nedenfor viser også at gårdbrukerne i stor grad benytter familie/venner/naboer som rådgivere, men mottar også innspill fra foreninger og organisasjoner i betydelig grad.

Tabell 12: Andre kilder til kompetanse.

I hvilken grad ...	Svært stor grad	Stor grad	Noen grad	Liten grad	Ikke i det hele tatt
Benytter du råd fra familie, venner og naboer for å finne løsninger på utfordringer som angår gårdsdriften	11 %	33 %	46 %	7 %	3 %
Får du innspill til faglig utvikling via ulike foreninger og organisasjoner (f.eks. Norsk Bondelag, Forum Ku)	10 %	35 %	43 %	10 %	3 %

Når det gjelder oppfattelse av rådgivningstjenesten som tilbys, finner vi at de fleste gårdbrukerne synes at kvaliteten på tjenesten som tilbys er av god kvalitet, og dette til tross for at godt over halvparten av de spurte mener at tilbudet bør tilpasses og målrettes bedre (tabell 13).

Tabell 13: Vurdering av rådgivningstjenestene.

Hvor enig/uenig er du i følgende påstander:	Helt enig	Delvis enig	Nøytral	Delvis uenig	Helt uenig
Rådgivningstjenestene som tilbys i Rogaland har høy kvalitet	19 %	43 %	33 %	5 %	1 %
Rådgivningstjenestene bør tilby mer målrettet og tilpasset kursing	16 %	39 %	42 %	1 %	2 %

Forskjellen mellom ”utdannelsesorienterte” gårdbrukere og ”erfaringsorienterte” gårdbrukere (ref. diskusjon om suksesskriterier for gårdsbruk tidligere) er også relevant i forhold til oppfattelsen av rådgivningstjenestene. Ca. 80 % av de utdanningsorienterte gårdbrukerne har kjøpt rådgivningstjenester i løpet av de siste 3 årene, mens tilsvarende tall for den andre gruppen er i underkant av 60 %.

Videre viser tabell 14 nedenfor at gårdbrukere som ser på utdanning som et suksesskriterium for gårdsdriften, i større grad enn de som har en erfaringsbasert tilnærming, oppfatter rådgivningstjenesten som å ha høy kvalitet. Disse gårdbrukerne får også i større grad innspill til faglig utvikling via foreninger og organisasjoner. Naturlig nok er det også denne gruppen som stiller større krav til rådgivningstjenesten i forhold til målretting og tilpassing av kurs.

Tabell 14: De ”utdanningsorienterte” og ”erfaringsorienterte” gårdbrukernes vurderinger av rådgivningstjenesten.

Hvor enig/uenig er du i følgende påstander:	Gruppe	
	Utdanning	Erfaring
Får innspill til faglig utvikling via ulike foreninger og organisasjoner	2.41	2.77
Rådgivningstjenestene som tilbys i Rogaland har høy kvalitet	2.05	2.43
Rådgivningstjenestene bør tilby mer målrettet og tilpasset kursing	2.22	2.43

Oppfattelse av rådgivningstjenester er målt på en skala fra 1 (svært stor grad) til 5 (ikke i det hele tatt).

Vi har nå gjennomgått resultatene fra gårdbrukernes rapporterte kompetansebehov og bruk. Vi har kartlagt fagområder som gårdbrukerne trekker frem som spesielt aktuelle ut fra egen arbeidssituasjon på gården. Vi har identifisert flere faktorer som påvirker

gårdbrukernes kompetansebehov i tillegg til de ulike produksjonstypene, som utdanning, alder, heltid og deltidsstilling. Å ta høyde for aldersdimensjonen synes å være en sentral forutsetning med hensyn til faginnholdet innenfor de ulike områdene. Sentralt fra denne delen har også vært forskjellene mellom de ”utdanningsorienterte” og de ”erfaringsorienterte” gårdbrukerne. Førstnevnte gruppen rapporter både om mer behov for kompetanse innenfor de aktuelle fagområdene og bruker oftere rådgivningstjenester.

4.3 Utforming og organisering av etterutdanningstilbud

I denne delen av resultatpresentasjonen vil vi synliggjøre hvilke faktorer knyttet til utforming og organisering av etterutdanningen som oppfattes som gunstige med hensyn til deltakelse.

Hva motiverer for å ta etterutdanning?

En måte å få mer kjennskap til hva som utgjør dagens utfordring på gårdene, er gjennom å få innblikk i hva som motiverer gårdbrukerne til å delta på etterutdanning.

Det som oppfattes som det viktigste når det gjelder gårdbrukernes motivasjon for å delta på etterutdanningstilbud, er at innholdet i undervisningen (”det som læres bort”) kan relateres til den daglige driften av gården. Dette gjelder både faglig oppdatering, praktisk nytteverdi, den økonomiske effekten og tilpasning av tilbud til arbeidssituasjonen. At tilbudene er tilrettelagt familiesituasjonen og det sosiale aspektet (treffe andre gårdbrukere) vurderes som svært eller ganske viktig av ca 70 % av gårdbrukerne. Som vi ser av tabell 15 nedenfor oppfatter gårdbrukerne det som mindre viktig at utdanningen gir en formell kompetanse (dvs. vitnemål, kursbevis, etc.). Dette ble for øvrig også poengtert av deltakerne i fokusgruppene.

Tabell 15: Motiver for etterutdanning.

Hvor viktig er følgende faktorer for deg for at du skal benytte deg av tilbud om etterutdanning:	Svært viktig	Ganske viktig	Lite viktig	Ikke viktig
Få faglig oppdatering/tillegne meg ny kunnskap	40 %	48 %	10 %	2 %
Treffe andre gårdbrukere	16 %	56 %	23 %	5 %
At kurs/studier er tilrettelagt for min arbeidssituasjon	41 %	46 %	10 %	3 %
At kurs/studier er tilrettelagt for min familiesituasjon	24 %	45 %	25 %	6 %
Den praktiske nytteverdien	47 %	46 %	6 %	2 %
Den økonomiske effekten	36 %	53 %	9 %	2 %
Utdanningen gir ”formell” kompetanse	9 %	24 %	44 %	24 %

Det er grunn til å anta at det er visse forskjeller mellom heltidsgårdbrukere og gårdbrukere som har annet arbeid ved siden av gården når det gjelder motiver for å delta

på etterutdanning, og i tabell 16 nedenfor finner vi signifikante forskjeller mellom disse gruppene på flere områder. Vi ser at deltidsgårdbrukere er mer opptatt av at utdanningen skal gi formell kompetanse enn heltidsgårdbrukere, mens den siste gruppen er mer opptatt av at ”kurs/studier er tilrettelagt arbeidssituasjonen”, ”den praktiske nytteverdien” og til dels også av ”å treffe andre gårdbrukere”.

Tabell 16: Motiver for etterutdanning: Heltid vs. Deltid

Hvor enig/uenig er du i følgende påstander	Gruppe	
	Heltid	Deltid
Få faglig oppdatering/tilegne meg ny kunnskap	1.67	1.81
Treffe andre gårdbrukere	2.10	2.25
At kurs/studier er tilrettelagt for min arbeidssituasjon	1.66	1.83
At kurs/studier er tilrettelagt for min familiesituasjon	2.09	2.17
Den praktiske nytteverdien	1.54	1.70
Den økonomiske effekten	1.73	1.81
Utdanningen gir ”formell” kompetanse	2.95	2.70

Motiver for etterutdanning er målt på en skala fra 1 (svært viktig) til 5 (ikke viktig).

Gårdbrukernes preferanser når det gjelder organisering av tilbudene om etterutdanning vises i tabell 17 nedenfor. Her ser vi at fulltidsstudium vurderes som lite eller ikke aktuelt av de fleste respondentene. Vi ser også at internettbasert undervisning i stor eller noen grad foretrekkes av ca 70 % av gårdbrukerne.

Ifølge respondentene vil selvkomponering av ”kurspakker” i stor grad også være en foretrukket måte å organisere utdanningstilbudene på. Fokusgruppeintervjuene bekreftet også valgfrihet som et sentralt element knyttet til å beholde/rekruttere gårdbrukere til ulike kompetansehevende arenaer. Dette forholdet kom eksempelvis til uttrykk i form av det ikke lengre oppfattes som like viktig som før å fullføre en fullstendig agronomutdanning med hensyn til å få tittelen agronom. I fokusgruppediskusjonen ble dette forstått som både å reflektere et behov for endring/oppdatering av de ulike enkeltkomponentene innenfor agronomutdanningen, samtidig som det også ble forstått som å indikere behov for endring av tittel. Et aspekt som også ble presisert var at utviklingen mot større grad av valgfrihet i utdanning og etterutdanning også innebærer en økt fare for bortfall av relevant basiskunnskap.

Tabell 17: Organisering av utdanningstilbud

Organisering av tilbud	Svært stor grad	Stor grad	Noen grad	Liten grad	Ikke i det hele tatt
Modulbasert, f.eks. 4 helgesamlinger	7 %	24 %	29 %	20 %	20 %

i løpet av et semester					
Kveldskurs, f.eks. en gang i uken i ett år	10 %	26 %	31 %	19 %	14 %
Fulltidsstudium	0 %	2 %	6 %	25 %	66 %
Hovedvekt av undervisning via internett	12 %	27 %	32 %	17 %	13 %
Mulighet for selv å sette sammen de kursene som er interessante og relevante i en "pakke"	19 %	36 %	26 %	10 %	9 %

Ser vi på sammenhengen mellom bosted og organisering av kurs- og undervisningstilbud, finner vi at gårdbrukerne på Haugalandet i signifikant større grad er interessert i undervisning via internett enn gårdbrukerne på Jæren (tabell 18). Bosted ser ikke ut til å ha noen betydning for de øvrige faktorene som angår organisering av tilbud. Det må for øvrig merkes at antall respondenter fra Ryfylke er lavt, og at tallene for dette området dermed er litt usikre. Vi har heller ikke inkludert Dalane i analysene ettersom det kun er 2 respondenter fra dette området.

Tabell 18: Organisering av utdanningstilbud: ulike boområder

Variabler	Gruppe		
	Jæren	Ryfylke	Haugalandet
Modulbasert, f.eks. 4 helgesamlinger i løpet av et semester	3.26	3.50	3.13
Kveldskurs, f.eks. en gang i uken i ett år	2.93	2.94	3.11
Fulltidsstudium	4.58	4.69	4.49
Hovedvekt av undervisning via internett	3.19	2.97	2.64
Mulighet for selv å sette sammen de kursene som er interessante og relevante i en "pakke"	2.52	2.75	2.54

Organisering av utdanningstilbud er målt på en skala fra 1 (svært stor grad) til 5 (ikke i det hele tatt).

Forhold som oppfattes som begrensninger for benyttelse av etterutdanningstilbud

Tabell 19 nedenfor viser gårdbrukernes oppfattelse av faktorer som kan gi begrensninger i forhold til benyttelse av etterutdanningstilbud. Den viktigste faktoren totalt sett ser ut til å være tid og overskudd til å delta. Nesten ¾ av respondentene oppfatter dette som å være begrensende i svært stor eller stor grad, og kun 7 % oppfatter at dette i liten grad påvirker deres muligheter og interesse for benyttelse av tilbud om etterutdanning. Når det gjelder faktoren "jobb ved siden av gården" er det naturlig nok deltidsbøndene som oppfatter dette som en begrensning (70 % av denne gruppen oppfatter dette som en svært stor eller stor begrensning). Videre tyder resultatene på at

verken motivasjonen eller den økonomiske situasjonen setter store begrensninger for gårdbrukernes muligheter og interesse for etterutdanning.

Tabell 19: Begrensninger for deltakelse i etterutdanning

Begrensninger i forhold til benyttelse av tilbud	Svært stor grad	Stor grad	Noen grad	Liten grad	Ikke i det hele tatt
Tid og overskudd til å delta	34 %	40 %	20 %	4 %	3 %
Familieforpliktelser	19 %	27 %	32 %	18 %	5 %
Jobb ved siden av gården	21 %	18 %	13 %	12 %	36 %
Vanskelig å få avløser	13 %	20 %	28 %	26 %	13 %
Mangel på relevant tilbud	10 %	20 %	40 %	23 %	7 %
Mangler motivasjon	6 %	10 %	42 %	31 %	12 %
Avstand til tilbudet (lang reise)	14 %	21 %	33 %	22 %	11 %
Økonomi	9 %	14 %	31 %	32 %	15 %

For å se nærmere på faktoren ”mangel på relevant tilbud” som begrensning i forhold til muligheter og interesse for etterutdanningstilbud, har vi delt gårdbrukerne inn i 3 grupper ut fra deres oppfattelse av denne faktoren (gruppe 1 består av gårdbrukere som mener at mangel på relevant tilbud er en begrensende faktor i stor eller svært stor grad; gruppe 2 består av gårdbrukere som mener at mangel på relevant tilbud er en begrensende faktor i noen grad; og gruppe 3 består av gårdbrukere som mener at mangel på relevant tilbud er en begrensende faktor i liten eller ingen grad).

Mangel på relevant tilbud	Gruppe 1	Gruppe 2	Gruppe 3
Oppfattelse av faktor	- Svært stor grad, - Stor grad	- Noen grad	- Liten grad - Ikke i det hele tatt

Ser vi på hvordan disse gruppene skiller seg fra hverandre når det gjelder gårdbrukernes oppfattelse av behov for kompetanseutvikling, finner vi at Gruppe 1 i større grad enn Gruppe 3 oppfatter at de har behov for utvikling av kompetanse innenfor fagområdene ”markeds kunnskap/markedsføring”, lov- og regelverk”, miljøkunnskap” og ”nye produksjonsformer/småskala produksjon” (se tabell 20 nedenfor). Dette betyr at gårdbrukere som har et behov for kompetanseheving i de nevnte fagområder ser på det eksisterende kurstilbudet som en begrensende faktor for deres muligheter og interesse for etterutdanning. Dette kan med andre ord tyde på at det finnes et gap mellom kurstilbud og hvilke kurs som gårdbrukerne oppfatter som interessante og aktuelle. Hvorvidt dette skyldes en reell mangel på kurstilbud eller manglende kjenneskap til

eksisterende kurs, er vanskelig å si ut fra datamaterialet. Men uansett forklaring vil dette være et punkt som det er naturlig å gripe tak i for skolene, enten ved (videre)utvikling av kurstilbud eller bedre markedsføring av eksisterende tilbud.

Tabell 20: Behov for kompetanse og "mangel på tilbud" som begrensende faktor

Variabler	Gruppe (Ref. gruppeinndeling beskrevet ovenfor)		
	1 (Stor mangel på tilbud)	2 (Noe mangel på tilbud)	3 (Liten mangel på tilbud)
Teknikk, mekanikk og maskiner	3.10	3.21	3.34
Økonomi og regnskap	2.70	2.87	2.83
Driftsplanleggig/driftsledelse/logistikk	2.90	2.85	2.91
Markedskunnskap/markedsføring	3.39	3.44	3.71
Data/Internett	2.95	3.07	3.06
Lov- og regelverk	2.80	3.00	3.05
Språk	3.69	3.70	3.73
Miljøkunnskap	3.15	3.32	3.45
Nye produksjonsformer/småskala produksjon	3.30	3.54	3.81
Plantekultur	2.71	2.89	2.91
Husdyrfag	2.86	2.84	2.90

4.4 Fremtidig kompetanse i landbruket

De aller fleste gårdbrukerne mener at landbruket vil endres i retning av færre og større produksjonsenheter i tiden fremover. Det antas også bli et større fokus på miljø og dyrevelferd. Et fåtall mener at det vil bli mer økologisk produksjon i tiden fremover, og det er også liten tro på at det blir større nisjefokus (jf. tabell 21).

Tabell 21: Endringer i landbruket fremover.

Endringer av landbruket i retning av ...	Svært stor grad	Stor grad	Noen grad	Liten grad	Ikke i det hele tatt
Færre og større produksjonsenheter	43 %	42 %	14 %	1 %	0 %
Mer økologisk produksjon	2 %	8 %	47 %	36 %	7 %
Mer fokus på nisjeproduksjon	4 %	16 %	43 %	32 %	6 %
Mer miljøfokus (strengere miljøkrav)	14 %	44 %	35 %	5 %	2 %

Mer fokus på dyrevelferd	17 %	48 %	32 %	4 %	0 %
--------------------------	------	------	------	-----	-----

Behov for kunnskap i tiden fremover

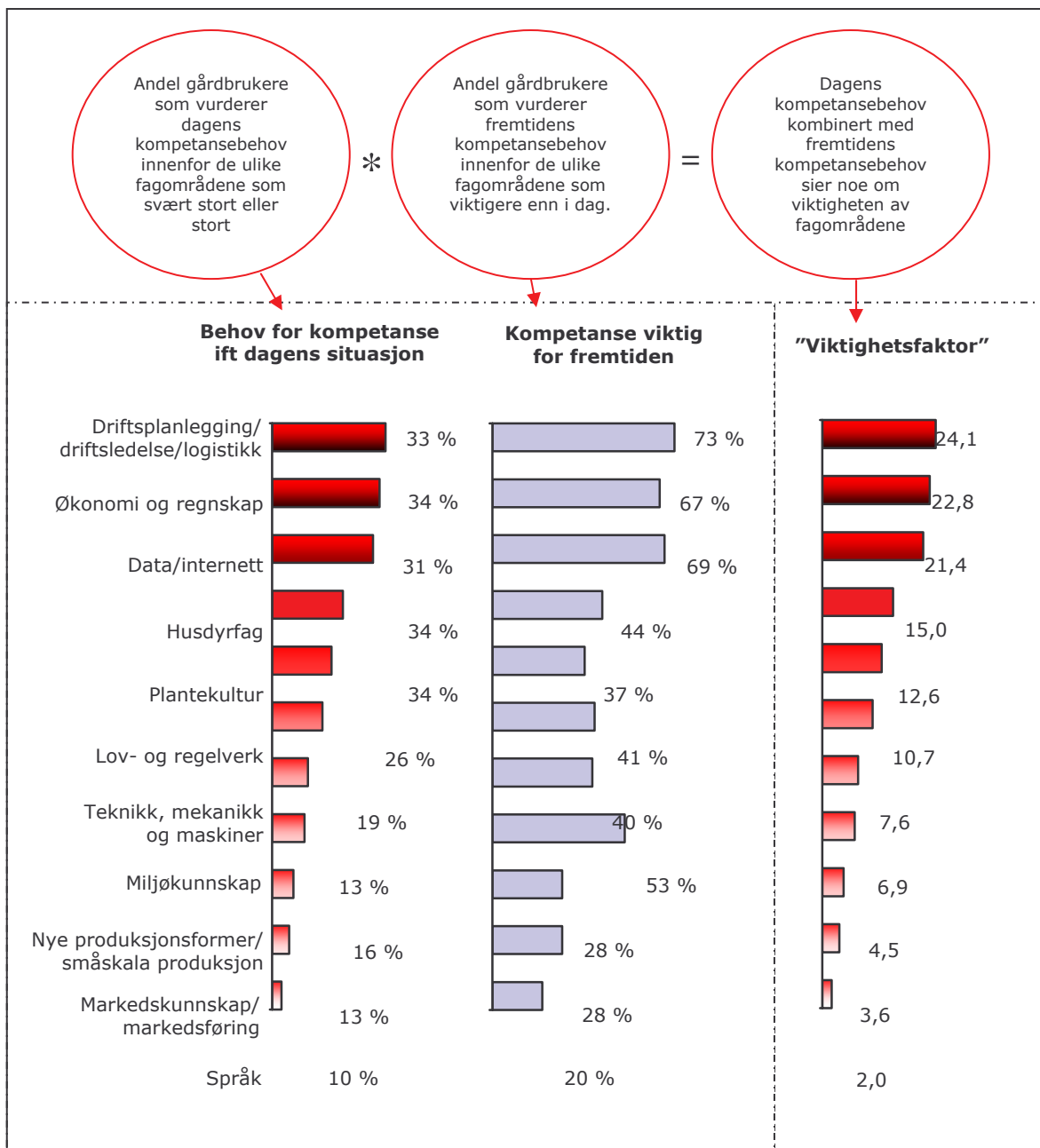
Gårdbrukernes oppfattelse av hvilken kompetanse som vil være viktig for fremtidens landbruk vises i tabell 22 nedenfor. Som vi ser er det stor enighet om at kunnskap og kompetanse innenfor de fleste områder vil være viktigere eller like viktig som i dag. Det eneste området som vurderes som mindre eller ikke viktig av en ”betydelig” andel (29 %) gårdbrukere er ”nye produksjonsformer/småskala produksjon”. Dette er også i overensstemmelse med tabellen ovenfor, som viste at et fåtall av gårdbrukerne oppfattet en endring i retning av mer nisjeproduksjon som sannsynlig. Vi ser også at +/- 70 % av gårdbrukerne mener at kompetanse innenfor ”økonomi og regnskap”, ”driftsplanlegging/driftsledelse/logistikk” og ”data/internett” vil være viktigere i fremtidens landbruk enn i dag.

Tabell 22: Behov for kunnskap i fremtidens landbruk

Viktigheten av kompetanse innenfor ulike områder for neste generasjon (ift. i dag)	Viktigere	Som i dag	Mindre viktig	Ikke viktig
Teknikk, mekanikk og maskiner	40 %	51 %	8 %	1 %
Økonomi og regnskap	67 %	32 %	1 %	0 %
Driftsplanlegging/driftsledelse/logistikk	73 %	26 %	1 %	0 %
Markedskunnskap/markedsføring	28 %	57 %	11 %	3 %
Data/internett	69 %	30 %	1 %	0 %
Lov- og regelverk	41 %	55 %	4 %	0 %
Språk	20 %	61 %	15 %	4 %
Miljøkunnskap	53 %	44 %	3 %	1 %
Nye produksjonsformer/småskala produksjon	28 %	44 %	25 %	4 %
Plantekultur	37 %	61 %	2 %	0 %
Husdyrfag	44 %	54 %	1 %	0 %

For å vurdere hvilke områder som kan være fornuftig å fokusere på i utvikling av kurs- og undervisningstilbud, har vi sett på sammenhengen mellom dagens behov og vurdering av behov i forhold til fremtidens landbruk. I figur 5 nedenfor vises gårdbrukernes oppfattelse av kompetansebehov i forhold til dagens situasjon i søylene til venstre. Her er andelen gårdbrukere som vurderer behovet som ”svært stort” og ”stort” slått sammen. Søylene i midten omhandler fremtidens landbruk, og viser andelen av gårdbrukerne som vurderer de ulike kompetanseområdene som ”viktigere enn i dag” (ref. tabell ovenfor). Søylene til høyre er en faktor som er regnet ut på bakgrunn av

disse 2 vurderingene, og viser hvor viktig de ulike områdene vil være for utvikling av undervisningstilbud. Jo høyere dagens kompetansebehov er, kombinert med forventet kompetansebehov i fremtiden, desto høyere viktighetsfaktor vil fagområdet ha.

Som vi ser av oppstillingen ovenfor, vil "driftsplanlegging/driftsledelse/logistikk", "økonomi og regnskap" og "data/internett" være de viktigste områdene som kurstilbudet bør ivareta.

5 Oppsummering

Kompetanse innenfor den historiske konteksten til landbruket henpiller i første instans på en erfaringsbakgrunn som er lært og videreført mellom generasjoner. Dette bakgrunnsteppet finnes fremdeles i form av at gårdbrukerne både har mulighet og anledning til lære gjennom praksis eller erfaring. Målsetningen med denne undersøkelsen har vært rettet mot å identifisere handlingsrommet til utdannings- og rådgivingsinstanser med hensyn til å nå ut til målgruppen i fylket og finne ut hvilke preferansemønstre som finnes for kompetanseutvikling.

Det har deltatt 351 gårdbrukere i undersøkelsen, og de generelle bakgrunnsvariablene indikerer at majoriteten av respondentene er menn, i aldergruppen 36- 55 år. De fleste er heltidsgårdbrukerne som driver med melk/storfe. Andre utbredte hovedproduksjoner er sau, svin og grønnsaker, frukt, bær, potet. Om lag halvparten av respondentene er gårdbrukere som rapporterer at de har opp mot fulltidsstilling utenfor gården. Det er litt over halvparten av respondentene som har fullført landbruksfaglig utdanning på videregående nivå, mens 9 % har tilsvarende på universitet eller høyskolenivå. De fleste oppgir at produksjonsomfanget mest sannsynlig kommer til å endre seg i løpet av de kommende 5 årene, mens det er mindre sannsynlig at det vil foretas endringer med hensyn til produksjonstype i samme periode. Ut fra denne karakteristikken av typiske gårdbrukere fra datamaterialet reflekteres spesifikke kompetansebehov ut fra motivasjon og nytteverdivurdering, ønsket form og organisering.

Fagområdene som ut fra dagens og fremtidens situasjon oppfattes som mest aktuelle for utvikling og oppdatering av kompetanse er ”Driftsplanlegging/driftsledelse/logistikk”, Økonomi og regnskap” og ”Data og internett”. Aldersdimensjonen synes i den sammenheng å være en sentral forutsetning å ta hensyn til ovenfor faginnholdet. Kompetansebehovet innenfor den førstnevnte retningen (driftsplanlegging) synes eksempelvis å være høyere blant yngre gårdbrukere, mens behovet for sistnevnte (informasjons- og kommunikasjonsteknologi) derimot øker med alderen. Det er i forlengelsen av dette interessant at vi også finner et skille mellom de ”utdanningsorienterte” og de ”erfaringsorienterte” gårdbrukerne. Førstnevnte både rapportere om mer behov for kompetanse innenfor de aktuelle fagområdene og bruker oftere rådgivningstjenester.

Både de ”utdanningsorienterte” og de ”erfaringsorienterte” gårdbrukerne har felles oppfatning blant annet knyttet til betydningen av ”teft” med hensyn til å skape en vellykket gårdsdrift. Som tidligere nevnt oppgav nærmest samtlige av respondentene (97 %) at de var helt eller delvis enig i denne påstanden. Dette inntaket fungerer også som å rette fokus mot likheten blant gårdbrukerne og mellom de to gruppene, når det gjelder betydningen og vektleggingen av den enkeltes evner som gårdbruker.

Motivasjonen for å delta på kompetansehevende tiltak er i sterk grad forankret i at innholdet i det som læres bort, kan relateres direkte til den daglige gårdsdriften. Dette forholdet ble også bekreftet i fokusgruppene. Det er interessant at det kun er

deltidsgårdbrukerne som synes å være opptatt av at utdanningen skal gi formell kompetanse. Heltidsgårdbrukerne vektlegger til sammenligning verdien av formell kompetanse som minst av de sju mulige faktorene. Betydningen og verdien av å bli kreditert for å bygge kompetanse innenfor formelle institusjoner kan likevel tenkes å være økende som følge av den stadig tettere sammenkoblingen mellom gårdbrukere som har arbeid innenfor og utenfor landbruket.

Med hensyn til ønsket utforming på etterutdanningen, er det muligheten for selv å sette sammen kurs i en relevant "pakke" som får størst oppslutning. Over halvparten av respondentene ville foretrukket friheten til selv å bestemme form og innhold (55 % svært stor grad/stor grad). Fokusgruppene bekreftet også at større grad av valgfrihet med hensyn til organisering av kompetansetilbudet er å foretrekke. Det ble i forlengelsen av dette imidlertid også stilt spørsmål ved om den økte graden av valgfrihet også kunne resultere i bortfall av basiskunnskap.

Når vi trekker inn sted som variabel knyttet til organisering av utdanningstilbudet finner vi at gårdbrukerne på Haugalandet (til en viss grad Ryfylket) i større grad er interessert i undervisning via internett enn gårdbrukere på Jæren. Bosted synes likevel ikke å ha betydning for de øvrige faktorene som angår organisering av kompetansetilbud.

Forhold som begrenser deltakelse i etterutdanning er ikke uventet tid og overskudd. Kun 7 % oppgir at dette i liten grad påvirker deres muligheter og interesser for benyttelse av tilbud om etterutdanning. Verken motivasjon eller den økonomiske situasjonen synes å sette særlige begrensninger. Ser vi nærmere på svaralternativet "*mangel på relevant tilbud*" som er spesielt relevant i denne sammenheng, fremgår det at de som oppgir dette (svært stor grad/stor grad til sammen 30 %), også oppgir at ønsker mer kompetanse innenfor de fagområdene "markedskunnskap/markedsføring" og "lov og regelverk". Dette kan tyde på at det finnes et gap mellom kurstilbud og hvilke kurs som gårdbrukerne oppfatter som interessante og aktuelle. Hvorvidt dette skyldes en reelle mangler eller kjennskap til eksisterende kurs, er vanskelig å si med ut fra datamaterialet, men uansett forklaring vil dette være et punkt som det er naturlig å gripe tak i for skolene, enten ved (videre)utvikling av kurstilbud eller bedre markedsføring av eksisterende tilbud.

6 Referanser

Døving, E., Folkenborg, K., Jakobsen, S.E. & Skule, S. (2003): *Evaluering av Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket*, SNF-rapport nr. 7/03 / Fafo-rapport nr. 411, Samfunns- og Næringslivsforskning AS / Forskningsstiftelsen FAFO.

Ellingsen, W., Folkenborg, K. & Jakobsen, S.E. (2004): *Kompetansekrav i norsk landbruk. Behov, innhold og organisering*, SNF-rapport nr. 18/04 / Fafo-rapport nr. 463, Samfunns- og Næringslivsforskning AS / Forskningsstiftelsen FAFO.

Kvendseth, C.H., Mosen, O.G. & Eldby, H. (2001): *Etterutdanning i landbruket. En kartlegging av bondens ønske om økt kompetanse*, Rapport 2, Landbrukets Utredningskontor.

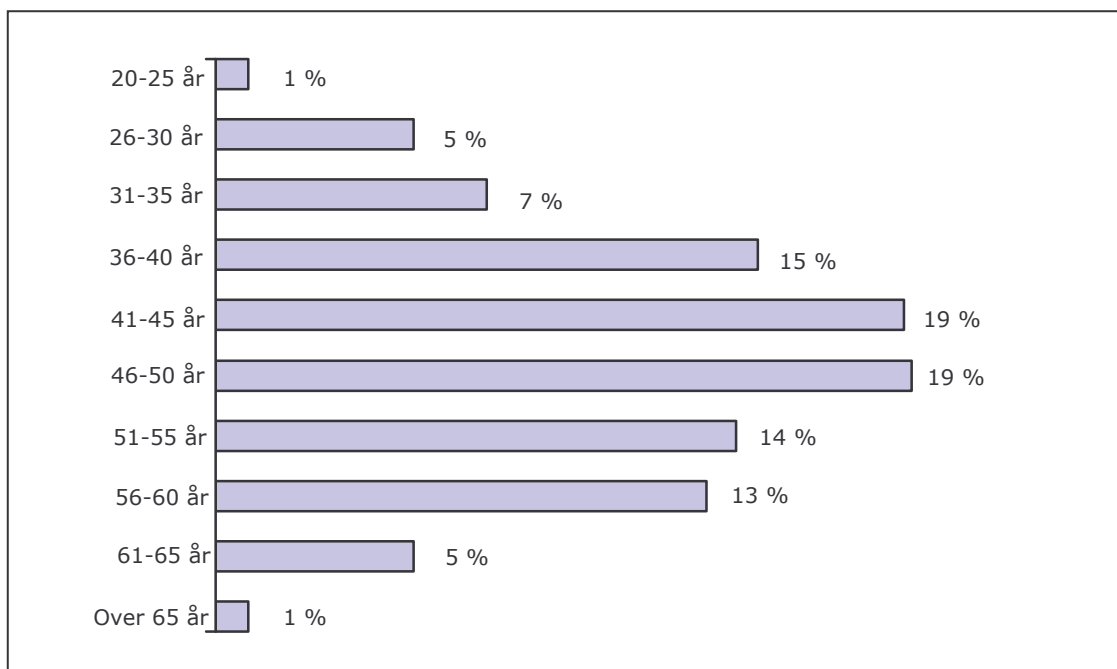
Lai, L (2004): ”*Strategisk kompetansestyring*”, Fagbokforlaget (Oslo)

Lømo, A. & Lutnæs, O. (2005): *Fagskoleundersøkelse. Naturbruksskolenes planer om et fagskoletilbud og interessen blant nye gårdbrukere og andre potensielle studenter*, Rapport 1, Landbrukets Utredningskontor.

Melberg, K. og Bjelland, A.(2008); “Agrobusiness in spe? Landbrukets samdrifter i lys av identitet og generasjon”. I Almås, R: m.fl.: ”*Den nye bygda*”. Tapir Akademisk Forlag, Trondheim 2008.

Vedlegg 1: Figurer og tabeller

A1: Respondentenes aldersfordeling

A2: Sammenheng mellom alder, omfang av arbeid utenom gårdsdrift og oppfattet behov for kompetanse innenfor ulike fagområder

Forklaringsvariabel		B
Alder	Teknikk, mekanikk og maskiner	0.08
	Økonomi og regnskap	0.05
	Driftsplanleggig / driftsledelse / logistikk	0.13**
	Markedskunnskap/markedsføring	-0.10*
	Data/Internett	-0.21***
	Lov- og regelverk	-0.06
	Språk	-0.20***
	Miljøkunnskap	-0.03
	Nye produksjonsformer / småskala produksjon	-0.08
	Plantekultur	0.14**

	Husdyrfag	0.20***
Omfang av arbeid utenom gårdsdrift	Teknikk, mekanikk og maskiner	0.09
	Økonomi og regnskap	0.01
	Driftsplanleggig / driftsledelse / logistikk	0.13*
	Markedskunnskap/markedsføring	0.02
	Data/Internett	0.13*
	Lov- og regelverk	-0.08
	Språk	0.03
	Miljøkunnskap	0.03
	Nye produksjonsformer / småskala produksjon	-0.03
	Plantekultur	0.05
	Husdyrfag	0.17**

A3: Korrelasjonsmatrise - sammenheng mellom alder, omfang av arbeid utenom gårdsdrift og oppfattet kompetansebehov (ulike fagområder)

Variabel	Var1	Var2	Var3	Var4	Var5	Var6	Var7	Var8	Var9	Var10	Var11	Var12	Var13
Var1: Alder	-												
Var2: Omfang av arbeid utenom gårdsdrift	0.02	-											
Var3: Teknikk, mekanikk og maskiner	0.08	0.09	-										
Var4: Økonomi og regnskap	0.05	0.01	0.40**	-									
Var5: Driftsplanleggig / driftsledelse / logistikk	0.13*	0.13	0.41**	0.54**	-								
Var6: Markedskunnskap/markedsføring	-0.10	0.02	0.35**	0.36**	0.52**	-							
Var7: Data/Internett	-0.21**	0.13	0.35**	0.41**	0.44**	0.44**	-						
Var8: Lov- og regelverk	-0.06	-0.08	0.34**	0.42**	0.36**	0.39**	0.47**	-					
Var9: Språk	-0.20**	0.03	0.21**	0.27**	0.29**	0.41**	0.41**	0.32**	-				
Var10: Miljøkunnskap	-0.03	0.03	0.36**	0.29**	0.41**	0.47**	0.38**	0.46**	0.31**	-			
Var11: Nye produksjonsformer / småskala produksjon	-0.09	-0.03	0.25**	0.26**	0.28**	0.48**	0.25**	0.27**	0.22**	0.45**	-		
Var12: Plantekultur	0.14**	0.06	0.34**	0.37**	0.43**	0.32**	0.24**	0.28**	0.08	0.37**	0.25**	-	
Var13: Husdyrfag	0.19**	0.18*	0.32**	0.35**	0.41**	0.14**	0.23**	0.12*	0.06	0.29**	0.09	0.55**	-

* og ** indikerer signifikans på henholdsvis 5% og 1% - nivå.

Vedlegg 2: Spørreskjema

Takk for at du har tatt deg tid til delta i denne undersøkelsen, som gjennomføres av IRIS på oppdrag for Vinterlandbruksskolen på Jæren, Vinterlandbruksskolen i Ryfylke, Øksnevad videregående skole, Tveit videregående skole og Høyskolen for landbruk og bygdenæringer.

Formålet med undersøkelsen er å kartlegge behov for kompetanse i landbruket i Rogaland. Vi ønsker å få innsikt i gårdbrukernes behov og interesse for kompetansehevende tiltak i forbindelse med næringsutvikling og utnyttelse av naturgrunnet. Det tar ca 10-15 minutter å fullføre undersøkelsen.

Klikk på pilen under for å starte.

PAGE1#4

HOVEDPRODUKSJON

Hva er din hovedproduksjon?

- Melk
- Storfe
- Svin
- Sau
- Egg, fjørfekjøtt
- Grønnsaker, frukt, bær, potet
- Korn
- Fôrproduksjon
- Annet, vennligst spesifiser : _____

PRODUKSJON

Hvilke andre produksjonstyper har du?

- Melk
- Storfe
- Svin
- Sau
- Egg, fjørfekjøtt
- Grønnsaker, frukt, bær, potet
- Korn
- Fôrproduksjon
- Har ikke andre produksjonstyper
- Annet, vennligst spesifiser : _____

ENDRINGER_DRIFT

Hvor sannsynlig er det...

	Svært sannsynlig	Ganske sannsynlig	Nøytral	Ganske usannsynlig	Svært usannsynlig
...at det skjer endringer i brukets hovedproduksjon de neste 5 årene?	☐	☐	☐	☐	☐
...at det skjer endringer i brukets produksjonsomfang de neste 5 årene?	☐	☐	☐	☐	☐

PAGE1#5

UTDANNING_GENERELL

Hva er din høyeste fullførte utdanning?

- Grunnskole eller tilsvarende
- Videregående skole
- Universitet/høyskole, inntil 4 år
- Universitet/høyskole, mer enn 4 år

UTDANNING_LANDBRUKSFAGLIG

Har du fullført landbruksfaglig utdanning (formell) på videregående skole, høyskole, universitet eller tilsvarende nivå?

- Nei
- Ja, på videregående skole
- Ja, på universitet/høyskole

EVAL_KOMPETANSE

Hvor enig/uenig er du i følgende påstander:

	Helt enig	Delvis enig	Nøytral	Delvis uenig	Helt uenig
Å ha teft for gårdsdrift er viktig for en vellykket gårdsdrift.	☐	☐	☐	☐	☐
Å ha gjennomført landbruksutdanning (videregående eller mer) er viktig for en vellykket gårdsdrift.	☐	☐	☐	☐	☐
Å vokse opp på gård gir tilstrekkelig kompetanse til å drive gård.	☐	☐	☐	☐	☐

RÅD_FAMILIE

I hvilken grad...

	Svært stor grad	Stor grad	Noen grad	Liten grad	Ikke i det hele tatt
...benytter du råd fra familie, venner og naboer for å finne løsninger på utfordringer som angår gårdsdriften?	☐	☐	☐	☐	☐
...får du innspill til faglig utvikling via ulike foreninger og organisasjoner (f.eks. Norsk Bondelag, Forum Ku, etc.)?	☐	☐	☐	☐	☐

I det følgende kommer det noen spørsmål som dreier seg om kompetansebehov og etterutdanning. Med etterutdanning mener vi opplæring og kurs av kort eller lang varighet. Eksempler på etterutdanning kan være studiering, fjernundervisning, kurs gjennomført av rådgivningstjenesten eller mer omfattende studier som fører frem til eksamen.

PAGE2

KOMPETANSEBEHOV

I hvilken grad føler du behov for mer kunnskap/kompetanse innenfor følgende områder (i forhold til dagens utfordringer):

	Svært stor grad	Stor grad	Noen grad	Liten grad	Ikke i det hele tatt
Teknikk, mekanikk og maskiner	☐	☐	☐	☐	☐
Økonomi og regnskap	☐	☐	☐	☐	☐
Driftsplanlegging / driftsledelse / logistikk	☐	☐	☐	☐	☐
Markedskunnskap / markedsføring	☐	☐	☐	☐	☐
Data / Internett	☐	☐	☐	☐	☐
Lov- og regelverk	☐	☐	☐	☐	☐
Språk	☐	☐	☐	☐	☐
Miljøkunnskap	☐	☐	☐	☐	☐
Nye produksjonsformer /småskala produksjon	☐	☐	☐	☐	☐

Plantekultur	☐	☐	☐	☐	☐
Husdyrfag	☐	☐	☐	☐	☐

KOMPETANSEBEHOV_ANNET

Annet (vennligst spesifiser)

ETTERUTDANNING_DELTAKELSE

Har du deltatt på etterutdanning som er relevant for gårdsdriften de siste 3 årene?

- Ja
 Nei

PAGE

BRUK_RÅDGIVNINGSTJENESTER

Har du kjøpt rådgivningstjenester (konsulenttenester) i forbindelse med din gårdsdrift i løpet av de siste 3 årene?

- Ja, ved flere anledninger
 Ja, noen få ganger
 Ja, en gang
 Nei
 Usikkert/husker ikke

EVAL_RÅDGIVNING

Hvor enig/uenig er du i følgende påstander:

	Helt enig	Delvis enig	Nøytral	Delvis uenig	Helt uenig
rådgivningstjenestene som tilbys i Rogaland har høy kvalitet	☐	☐	☐	☐	☐
rådgivningstjenestene bør tilby mer målrettet og tilpasset kursing	☐	☐	☐	☐	☐

PAGE1#2

VIKTIGE_FAKTORER

Hvor viktig er følgende faktorer for deg for at du skal benytte deg av tilbud om etterutdanning:

	Svært viktig	Ganske viktig	Lite viktig	Ikke viktig
Få faglig oppdatering/ tilegne meg ny kunnskap	☐	☐	☐	☐
Treffe andre gårdbrukere	☐	☐	☐	☐
At kurs/studier er tilrettelagt for min arbeidssituasjon	☐	☐	☐	☐
At kurs/studier er tilrettelagt for min familiesituasjon	☐	☐	☐	☐
Den praktiske nytteverdien	☐	☐	☐	☐
Den økonomiske effekten	☐	☐	☐	☐
Utdanningen gir "formell" kompetanse (vitnemål, kursbevis, etc.)	☐	☐	☐	☐

VIKTIGE_FAKTORER_ANNET

Annet (vennligst spesifiser)

PAGE1#1

ORGANISERING_TILBUD

Hvis du skulle bestemme deg for å ta etterutdanning, i hvilken grad vil du foretrekke følgende organisering av tilbudene:

	Svært stor grad	Stor grad	Noen grad	Liten grad	Ikke i det hele tatt
Modulbasert, f.eks. 4 helgesamlinger i løpet av et semester (halvår)	☐	☐	☐	☐	☐
Kveldskurs, f.eks. en gang i uken i ett år	☐	☐	☐	☐	☐
Fulltidsstudium	☐	☐	☐	☐	☐
Hovedvekt av undervisning via Internett	☐	☐	☐	☐	☐
Mulighet for selv å sette sammen de kursene som er relevante og	☐	☐	☐	☐	☐

interessante i en
"pakke"

ORGANISERING_ANNET

Annet (vennligst spesifiser)

PAGE#1

BEGRENSNINGER_DELTAKELSE

I hvilken grad setter følgende forhold begrensninger for din mulighet og/eller interesse for å delta på etterutdanning:

	Svært stor grad	Stor grad	Noen grad	Liten grad	Ikke i det hele tatt
Tid og overskudd til å delta	☐	☐	☐	☐	☐
Familieforpliktelser	☐	☐	☐	☐	☐
Jobb ved siden av gården	☐	☐	☐	☐	☐
Vanskelig å få avløser	☐	☐	☐	☐	☐
Mangel på relevant tilbud om etterutdanning	☐	☐	☐	☐	☐
Mangler motivasjon	☐	☐	☐	☐	☐
Avstand til tilbudet (lang reise)	☐	☐	☐	☐	☐
Økonomi	☐	☐	☐	☐	☐

BEGRENSNINGER_ANNET

Annet (vennligst spesifiser)

Vi vil nå stille deg noen spørsmål som fokuserer på fremtidens landbruk. Du vil bli bedt om å vurdere hvordan

situasjonen kommer til å bli i fremtiden for landbruket generelt, og for din situasjon spesielt. Forsøk å svare på spørsmålene ut fra hvordan situasjonen er i dag (endringer i forhold til dagens situasjon).

ENDRING_LANDBRUK

I hvilken grad tror du landbruket i tiden fremover vil endres i retning av...

	Svært stor grad	Stor grad	Noen grad	Liten grad	Ikke i det hele tatt
...færre og større produksjonsenheter	☐	☐	☐	☐	☐
...mer økologisk produksjon	☐	☐	☐	☐	☐
...mer fokus på nisjeproduksjon	☐	☐	☐	☐	☐
...mer miljøfokus (strengere miljøkrav)	☐	☐	☐	☐	☐
...mer fokus på dyrevelferd	☐	☐	☐	☐	☐

FREMTIDENS_LANDBRUK_KOMPETANSE

I hvilken grad tror du kunnskap/kompetanse innenfor følgende områder vil være viktig for neste generasjon:

	Viktigere	Som i dag	Mindre viktig	Ikke viktig
Teknikk, mekanikk og maskiner	☐	☐	☐	☐
Økonomi og regnskap	☐	☐	☐	☐
Driftsplanlegging / driftsledelse / logistikk	☐	☐	☐	☐
Markedskunnskap / markedsføring	☐	☐	☐	☐
Data / Internett	☐	☐	☐	☐
Lov- og regelverk	☐	☐	☐	☐
Språk	☐	☐	☐	☐
Miljøkunnskap	☐	☐	☐	☐
Nye produksjonsformer / småskala produksjon	☐	☐	☐	☐
Plantekultur	☐	☐	☐	☐
Husdyrfag	☐	☐	☐	☐

FREMTID_INNTEKT

Siste spørsmål om fremtidens landbruk dreier seg om inntektsfordeling. Vi ønsker her å få din oppfatning om

forholdet mellom inntekt fra gårdsdrift og inntekt fra annet arbeid (som ikke er relatert til gårdsdrift).

	Større andel fra gårdsdrift	Som i dag	Større andel fra annet arbeid
Hvordan tror du gårdbrukerens inntektfordeling vil bli om 10-15 år?	☐	☐	☐

Til slutt vil vi stille noen spørsmål om deg og din arbeidssituasjon. Klikk på pilen under for å gjennomføre siste del av spørreskjemaet.

PAGE1#3

KJØNN3

Kjønn

- Kvinne
 Mann

FØDSELSÅR9

Vennligst oppgi ditt fødselsår.

(1900 - 1999)

--	--	--	--

BARN

Har du barn?

- Ja
 Nei

REKRUTTERING

Har du barn som skal ta over gården?

- Ja, for å drive gården
 Ja, for å ha gården som bolig
 Nei, det er ikke aktuelt
 Det er for tidlig å si

REKRUTTERING_KOMP

I hvilken grad...

Svært stor grad   **Stor grad**   **Noen grad**   **Liten grad**   **Ikke i det hele tatt**

...vil du anbefale dine
barn å ta
landbruksfaglig
utdanning?

BOSTED

Hvilken kommune bor du i?

- Bjerkreim
- Bokn
- Egersund
- Finnøy
- Forsand
- Gjesdal
- Haugesund
- Hjelmeland
- Hå
- Karmøy
- Klepp
- Kvitsøy
- Lund
- Randaberg
- Rennesøy
- Sandnes
- Sauda
- Sokndal
- Sola
- Stavanger
- Strand
- Suldal
- Time
- Tysvær
- Utsira
- Vindafjord
- Sveio
- Etne

HUSSTANDSINNTÉKT

Hva er husstandens samlede årsinntekt (brutto)?

- Under 100 000 kr.
- 100 000 kr. - 200 000 kr.
- 200 000 kr. - 300 000 kr.
- 300 000 kr. - 400 000 kr.
- 400 000 kr. - 500 000 kr.
- 500 000 kr. - 600 000 kr.
- 600 000 kr. - 700 000 kr.

- 700 000 kr. - 800 000 kr.
- 800 000 kr. - 900 000 kr.
- 900 000 kr. - 1 mill. kr.
- 1 mill. kr. - 1,5 mill. kr.
- Over 1,5 mill. kr.
- Vet ikke/vil ikke oppgi

ARBEID_UTENOM_GÅRDSDRIFT

Har du annet arbeid utenom gårdsdriften?

- Ja
- Nei

ANDEL_ARBEID_UTENOM_GÅRDSDRIFT

Vennligst angi hvor stor andel din stilling utenom gårdsdriften utgjør.

- Under 10 %
- 10-19%
- 20-29%
- 30-39%
- 40-49%
- 50-59%
- 60-69%
- 70-79%
- 80-89%
- 90-100%

INNTEKT_GÅRDSDRIFT

Hvor stor andel av husholdningens samlede årsinntekt kommer fra gårdsdriften?

- 0-24%
- 25-49%
- 50-74%
- 75-100%
- Vet ikke/vil ikke oppgi